

Feministinen ja eläinoikeustietoinen ilonpilaajuuus

ELÄMÄNASENTEENA JA AKATEEMISENA RISKINÄ

Noora Kotilainen

Mistä tunnistaa vegaanin ja feministin? Jokaiselle vegaanille tutun vitsin mukaan molemmat varmasti kertovat sen itse, mutta tämän lisäksi, yhtymäkohtia löytyy kosolti – millaisia, riippuu siitä, keneltä kysyy. Jos kysyy joukkoihin lukeutumattomalta enemmistöltä, molemmat nähdään usein hankalina tyyppeinä, loppumattomien vääryyksien osoittelijoina, kireinä turhasta loukkaantujina, tunteikkaina rai-voajina – ilonpilaajina. Jos taas kysyy feministiltä tai eläinten hyväksikäytön kulttuuriin kriittisesti suhtautuvalta henkilöltä itseltään, vastaukseksi saattaa tulla jotain hyvin erilaista: mitä tahansa moraaliaan seuraavasta yksilöstä analyttiseen normatiivisten tapojemme ja väkivaltaisten yhteiskuntarakenteiden kyseenalaistajaan, arkipäivän toisten oikeuksien puolustajaan, aktivistiin, paremman maailman esitaistelijaan saakka. Kuten tämän tutun vitsin asetelma osoittaa, molemmat kategorisoinnit tai asemoitumiset saattavat olla ulkoisesti leimaavia. Akateemisessa tutkimusmaailmassa molemmat positiot saattavat muodostua myös maineriskiksi, jopa tutkimuksen integriteettiä kyseenlaistaviksi idealistisiksi leimoiksi. Asetelma kertoo myös oman identiteetin ja ulkoapäin hankalaksi hahmottumisen välisestä valtavasta kuilusta.

Tämä kirjoitus pohjautuu tutkijan identiteettiä käsitteeseen alustukseeni, jonka pidin Kriittisen eläintutkimuksen verkoston tapaamisessa viime elokuussa Helsingissä. Tekstin idea syntyi lukiessani Sara Ahmedin kirjaa *Living a Feminist Life* (2017), mutta kirjoitus ei kuitenkaan ole kirja-arvio. Tekstissä käsittelen feministinä ja eläinten hyväksikäytön järjestelmästä tietoisena elämisen sekä feministisen tutkimuksen ja kriittisen eläintutkimuksen tekemisen yhtymäkohtia muun muassa Ahmedin käsitteiden *killjoy* ("ilonpilaajuuus"¹) sekä *willfulness* – jonka voisi kääntää vaikkapa itsepintaisuudeksi – avulla. Pohdin myös henkilökohtaisen poliittisuutta, (tutkijan)identiteettiä sekä tutkijuutta, normien kyseenalaistamista tutkimusmaailmassa, poikkiteloin asettumista ja aktivismia niin feministisen maailmanhahmotuksen kuin kriittisen eläintietoisuudenkin näkökulmista.²

SORRON INTERSEKTIONAALISUUS

Ei ole ennenkuulumatonta huomauttaa, että miehisen ylivallan järjestelmällä, sukupuolten välisellä epätasa-arvolla ja oletettuun sukupuoleen tai seksuaalisuuteen perustuvalla syrjinnällä on paljon

1 Kansainvälisen politiikan tutkija Saara Särnä käänsi Ahmedin *killjoy*-käsitteen "ilonpilaajuuudeksi" (Särnä 2014, 112–125).

2 Keskityn tässä tekstissä feminismiä ja eläinoikeusajattelua (tutkimusta) yhdistäviin tekijöihin. En pyri vetämään yhtäläisyysmerkkejä näiden välille tai väitä että ne olisivat muilta osin täysin samanlaisia, vaan pyrin pohtimaan feminististä tutkimusta ja kriittistä eläintutkimusta yhdessä yllä mainituista näkökulmista.

yhteneväisyyksiä spesistisen³, muunlajisten eläinten hyväksikäyttöön perustuvan elämäntapamme kanssa. Eläinoikeuskysymyksen ja feminismin, sukupuolten oikeuksia ja tasa-arvoa koskevien asioiden rinnastamista on harjoitettu akatemiassa jo 1980-luvulla. Carol J. Adamsin ekofeministinen klassikkoteos *The Sexual Politics of Meat* (1990) käsittelee muunlajisten eläinten hyväksikäytön, lihan syönnin ja seksimin, patriarkaatin ja naisten alistuksen sekä ruumiillistamisen suhteita.

Sittemmin eläinetiikka ja eläinfilosofia (ks. esim. Aaltola 2013), kriittinen eläintutkimus (Twine & Taylor 2014), ekofeminismi (Adams 1990; Adams & Donovan 1995; Gaard 2002), ihmistieteellinen eläintutkimus (DeMello 2012) ja muun muassa posthumanistinen eläintutkimus (Wolfe 2010) ovat etabloituneet osaksi akatemiaa. Huomio on ollut eri lajien ja luonnon huomioimisessa: intersektionaalisuudessa laajassa mielessä, yli ihmisiin kohdistuvan sorron. Osin näiden tutkimusalojen piirissä on otettu huomioon myös sukupuolen, rodun, seksuaalisuuden ja toislajisten eläinten hyväksikäytön sekä lajisorron yhteyksiä. Elämän arvoa, oikeuksia, normeja, toisiin suhtautumista ja eettistä elämää pohtiessa kosketellaan aina rajoja meidän ja heidän välillä, käsitellään kategorioita joihin erilaisena nähdyt, eri tavoin arvotetut elämät on luokiteltu. (Deckha 2012; Gaard 2002.) Nainen–mies sekä ihminen–eläin-jaot ovat syvälle länsimaiseen mieleen paukuttetun kartesiolaisten kahtiajaon ja nyky-yhteiskuntia hallitsevien vallitsevien normien ytimessä. Sorron ja alistuksen muodot kiertyvät toisiinsa, eivätkä ne ole erotettavissa toisistaan.

Myös feministiteoreetikoiden tekstejä on yhä enenevässä määrin hedelmällisesti luettu – ja kritisoitu – eläinoikeusnäkökulmasta (Iveson 2012; Wolfe 2013). Muun muassa Sanna Karhun Helsingin yliopistossa tarkastettu tuore väitöskirja *From Violence to Resistance: Judith Butler's Critique of Norms* (2017) tarkastelee Judith Butlerin normiteoriaa ja analysoi hänen arvokasta elämää käsitteleviä tekstejään (mm. Butler 2010; 2004; 1990) myös eläinetiikan ja

lajisortojärjestelmän näkökulmista. Sukupuolen teoreettikoguruksi usein määritelty, mutta laajasti arvokasta elämää ja sen politiikkaa tarkastellut Butler onkin teksteissään useammassa kohdassa viitannut ihmiselämää laajempiin arvokkaan ja elämisen arvoisen elämän kategorioihin. Niin feministisen tutkimuksen kuin kriittisen eläintutkimuksen ja ekofeminismin keskiössä voikin nähdä olevan sorron järjestelmien purkamisen: sorrettujen elämien huomioon nostamisen ja pohtimisen sekä pyrkimyksen niiden elämänolojen parantamiseen.

Sara Ahmed ei kirjassaan *Living a Feminist Life* (2017) käsittele muunlaisia eläimiä vaan kirjan nimen mukaisesti pohtii feministinä olemista: sitä, millaista on tulla feministiksi, toimia, puhua, rakastaa, tutkia – elää feministinä. Kirjaa lukiessani en kuitenkaan voinut välttyä liittämästä Ahmedin henkilökohtaista, analyttistä ja hauskaa pohdintaa eläinoikeuksien maastoon, eläintietoisesta elämän elämisen sekä kriittisen eläintutkimuksen ja ekofeminismin konteksteihin. Eläinten oikeuksia ja eläinsuhdettaamme kriittisesti pohtivaa ja feminististä tiedonintressiä – tai laajemmin itseymmärrystä – yhdistävä tekijä on molempien totunnaisia normeja kyseenalaistava, suora henkilökohtaisuus ja arkipäiväisyys. Käsitellenkin seuraavassa Ahmedin kirjaan liittyen identiteettiä, maailman kokemista ja ulkoista määrittelyä, sitä, mitä yhteistä ja mitä eroa on feministinä ja eläinpolitiikka huomioidavana elämisellä ja tutkimisella.

ILONPILAAJAT, IDENTITEETTI JA ULKOINEN LEIMA

Seksimin ja sukupuolijakojen kyllästävässä maailmassa feministi elää usein kuin vieraassa kulttuurissa, törmäillen jatkuvasti yhteiskuntiemme ja ajattelumalliemme normalisoituihin absurdateetteihin (Ahmed 2017, 21–42). Samaten kriittisesti toislajisten eläinten hyväksikäyttöön ja lajisorron järjestelmään suhtautuvat henkilöt kokevat vieraantuneisuuden tunteita ja kompastuvat tavallisuuden seiniin. Aivan

3 Spesisismi eli lajisorto on Richard R. Ryderin lanseeraama termi, jota hän käytti artikkelissaan "Experiments on animals" (1971). Spesisismillä hän viittaa rasismien kaltaiseen järjestelmään ja ajattelutapaan, jossa eri olennot, erilaiset eläimet, luokitellaan hierarkkisesti niiden edustaman lajin perusteella. Termi tuli tunnetuksi, kun Peter Singer käytti sitä kirjassaan *Animal Liberation* (1975).

kuten työhaastattelu voi sukupuolistettuine käytäntöineen olla feministille erikoinen ja hämmentävä kokemus, voi vegaanin istuminen illallispöytään tai arkinen käynti liha- ja maitotuotteita pursuilevaan ruokakauppaan olla täynnä viiltävää tietoisuutta oman ideaalin ja vallitsevan todellisuuden välisestä kuilusta (Twine 2014, 625–627). Ahmed puhuu feministiksi tulemisesta (*becoming a feminist*) – niistä henkilökohtaisista, usein epäoikeudenmukaisuuteen ja väkivaltaan liittyvistä kokemuksista ja hetkistä, jotka muokkaavat henkilön näkemään maailman normin vastaisesta näkökulmasta, tietoisena (oletettuun) sukupuoleen liittyvistä epätasaroisista, sortavista rakenteista (Ahmed 2017, 19–42). Samankaltaisesti eläintietoisuuteen herättää: jonain hetkenä jokin rikkoo pinnan, saa tutun, normalisoidun käytännön näyttäytymään ongelmana ja väkivaltaana (Twine 2014).

Tästä vallitsevien normien todellisuuden ja normia vastaan ajattelevan ristiriidasta ja kuilusta kumpuaakin Ahmedin käsite *killjoy* eli ilonpilaajuuksia. Ahmed puhuu siitä, kuinka vääryyden ja epäkohdan huomioiva feministi tulee usein ympäristönsä suhteen ei vain vieraantuneeksi, vaan myös häiriötekijäksi ja häiritsijäksi – muiden ilonpilaajaksi. Tämän vuoksi feministi helposti leimaantuu sosiaalisissa tilanteissa ja työympäristössään tosikkomaiseksi nipottajaksi – ilonpilaajaksi – jonka seurassa täytyy valita sanansa huolella. Osoittaessaan ongelman, jota ei haluta nähdä, muuttuu ongelman nimeäjä ongelmalliseksi, uhkaa muiden normatiivista onnellisuutta, pilaa ilon. Siinä missä normien murskaaja näkee itsensä puhumassa kaikille vapaammasta elämästä ja yhteiskunnasta, paremmasta maailmasta ja hahmottaen itsensä tasa-arvon ja vapauden airuena, ulkopuolelta hän hahmottuu varsin vastakkaisesti: saarnaavana ilottoman maailman, kaiken hauskan kieltäjänä, mutta myös moraalinen uhkaajana, perinteen murskaajana, vallitsevan vallan kumoajana. (Ahmed 2017, 19–42.) Killjoy ei siis ole identiteetti, feministin itseymmärryksen keskeinen palikka, vaan ulkoa hänen päällensä pakotettu sabluuna, leimaava viitta, jonka Ahmed on nerokkaasti kaapannut käyttöönsä kirjoituksissaan ja tutkimusblogissaan *Feminist killjoys*

(2013–).

Ahmed kirjoittaa myös siitä, miten *killjoy* ei ole siinäkään mielessä valittu identiteetti, että usein ilonpilaaja ei ole tietoisesti hankala tai itsetietoinen vääryyksien osoittelija, vaan sorron järjestelmän huomioiva saattaa vain ikään kuin vahingossakin rikkoa normin raameja, paukautella ikäviä, käyttäytyä normia vastaan saaden muiden olon hankalaksi, ilmapiiriin kireäksi (Ahmed 2017, 65–77). Feministisesti maailmaa hahmottava saattaa täräyttää väärät sanat onnitellessaan heteroavioparia toivoen, että kaikki saisivat pian mennä naimisiin ja olla yhdenvertaisia lain edessä. Samaan tapaan eläinoikeusihminen saattaa kieltäytyä liha-ateriasta, kutsuen tarjottua herkkua murhatun olennon ruumiiksi. Tämä aiheuttaa ympäristössä silmiin pyörittelyä, supinaa ja vaivaantuneisuutta, jopa uhatuksi tulemisen tunnetta: miksi tuo ei osaa käyttäytyä? (Ahmed 2017, 36–39; Twine 2014, 624–627.) Niin feministin kuin eläintietoisien tapa huomioida maailma ja elää siinä tekee henkilön sopimattomasti käyttäytyväksi, pistää pilaamaan muiden iloa, häiritsemään onnea ja rauhaa. Tällainen henkilö hahmottuu siis jäärapäisenä, vastakarvaan toimivana, säännöistä piittaamattomana, periksi antamattomana tai itsepintaisena – *willful* – sellaisena, joka ei taivu norminmukaiseen tyytyväisyyteen, onneen sellaisena, kun se on hänelle osoitettu. (Ahmed 2017, 65–91; Twine 2014.)

Laajasti hyväksytyjen sosiaalisten hyveiden kyseenalaistamisen vuoksi niin eläinoikeusihmiset kuin feministitkin näyttävät usein paitsi hankalina ja uhkaavina myös aggressiivisina ja jopa väkivaltaisina. Osoittaessaan järjestelmän väkivaltaisen rakenteiden olemassa olon he näyttävät itsekin uhkaavana, väkivallan maastossa. (Ahmed 2017, 60–62.) Feministit on esitetty usein stereotyyppisesti, naiseudesta loitontuneina, fyysisesti epämiellettävinä ja miehiin vihamielisesti suhtautuvina, vihaisina loukkaantujina (Ahmed 2017, 21; Särämä 2017). Eläinoikeusaktivistit taas on esitetty usein rikollisina ja laillisten elinkeinojen harjoittajien tuhoon pyrkivinä ekstremisteinä (Shapiro 1996), 1990-luvun Suomessakin jopa usein vallitsevaa järjestelmää väkivalloin uhkaavina terroristeina.⁴ Tällöin paitsi

tuomitaan ongelman esiin nostaja vääränlaiseksi, myös demonisoidaan ja marginalisoidaan vallitsevaa järjestelmää keikuttava ilonpilaaja.

Toisaalta näitä molempia ryhmiä on laajasti pyritty vähättelemään epärationaalisina, idealistisina, tunteellisina, heikkoina ja ”naisellisina” näin ollen epäuskottavina, jopa naurettavina hahmoina. Kaupunkilaiset ”kettutyöt” eivät tällöin tiedä kritiikin kohteestaan mitään, vaan toimivat harhaanjohtettuina, tunteen vietävinä.⁵ Feministit taas näyttäytyvät näissä kannanotoissa usein turhautuneina, henkilökohtaisesti pettyneinä ja siksi vihaa puhkuvina turhasta loukkaantujina ja valittajina. Paitsi ongelman esiin nostajan mitätöiminen, myös ongelman olemassaolon kyseenalaistaminen tai jopa kieltäminen ovat tyypillisiä vastauksia sekä feministisissä että eläinoikeuskonteksteissa: tasa-arvo on meillä jo saavutettu, tai jopa mennyt liian pitkälle, seksistiset vitset tai seksuaalinen häirintä eivät ole ”oikeita ongelmia” ja eläimet voivat meikäläisissä navetoissa oikein hyvin, niiden syöminen on lähinnä kansallinen velvollisuus, ei eettinen ongelma.⁶ Usein normia vastaan kamppaileva paitsi muuttuu itse ongelmalliseksi muiden silmissä (Ahmed 2017, 36–39), myös törmää toistuvasti, usein kipeästikin normalisoitujen tottumusten torjuvaan kiviseiniin (Ahmed 2017, 133–160).

ILONPILAAJANA YHTEISKUNNASSA JA AKATEMIASSA

Miten sitten elää tässä maailmassa paitsi ulkoisen ilonpilaajuuden kategorisoinnin myös henkilökohtaisen identiteetin kanssa? Entä miten tutkia ja toimia akatemiassa ilonpilaajana? Millainen teko on yhteiskuntatieteilijältä tai humanistilta lähteä käsittelemään työssään näitä aiheita ja ottaa näin ilonpilaajan viitta harteilleen? Jo 1960-luvun toisen aallon

feministit julistivat henkilökohtaisen olevan poliittista.⁷ Se, miten elämämme elämäämme – kuinka toimimme työelämässä julkisesti sekä arjessa, miten kohtelemme muita, kuinka puhumme, miten käyttäydymme myös kotiemme seinien sisäpuolella, sängyissämme ja ruokapöydissämme – on poliittisen ytimessä, ja tämä on äärimmäisen totta niin feminismin kuin eläintietoisuudenkin suhteen. Yksilön henkilökohtaista elämää, hänen katsomustaan, tapaansa olla maailmassa ja poliittista pyrkimystä muuttaa maailma ei voida erottaa toisistaan.

Aivan kuin yhteiskunnassa yleensä, myös vapaan ja kriittisen ajattelun työssä miehellään ilmoittautuvassa akatemiassa on omat traditionsa, norminsa, tiukat rajansa, hierarkiansa ja portinvartijansa. Tietyt alat ovat etabloituneita, rahoitus suuntautuu keskeisiksi koettuihin tutkimusaiheisiin, ja akateemisesta vapauden vaikutelmasta huolimatta yliopistouralla, kuten maailmassa yleensäkin, pääsee yleensä helpommalla, kun nauraa oikeassa paikassa, tutkii tärkeiksi, vakaviksi ja arvokkaiksi määriteltäviä asioita, kirjoittaa tietyllä tavalla, tietyillä areenoilla, tietylle yleisölle, noudattaa sääntöjä ja kumartaa normeja.

Niin feministitutkija kuin kriittistä eläintutkimusta tekevä, sukupuolen ja lajin järjestelmien normeja työssään huomioonottava ja purkava tutkija ottaa riskin, rikkoo järjestyksen. Tämä riski otetaan usein merkinä moraalisen velvollisuuden tunteesta tehdä näkyväksi sortavia valtasuhteita ja käytäntöjä paitsi emansipatorisen tiedonintressin myös itsepintaisuuden ohjaamana. On selvää, että tällöin jonkin sortin kutsumus ja palo, sekä tapa hahmottaa maailmaa ehkä totutusta eroavasta vinkkelistä ovat eteenpäin ajavia voimia. Tästä selkeän ja avoimen henkilökohtaisesta lähtökohdasta johtuen usein myös kiritiikki tutkijan objektiivisuutta, tutkimuksen neutraalia luonnetta

4 Terrorismin tutkija Leena Malkki selvittää parhaillaan 1990-luvun poliittisen väkivallan kehystämistä Suomessa ja eläinoikeusaktivistien leimaamista terroristeiksi (Dahl 2017; ks. myös Shapiro 1996, 2).

5 Stereotypia tunteiden vietävissä olevista ja naiiveista – ja tällöin epärationaalisista - eläinten oikeuksien puolustajista elää vahvassa (ks. esim. Aaltola 2015a, 2015b; Shapiro 1996, 2).

6 Eläintuotteiden markkinoinnista ja sen nationalistisista sävyistä ks. Kotilainen, 2015. Tuotantoeläinten oloista Suomessa ks. esim. Aaltola 2013, 22–23; 2013, 22–23; Lundqvist 2014. Lisää suomalaisesta eläinsuojelulaista ja sen uudistamisesta ks. Animalia 2017.

7 Ks. esim. Ginsberg 2008, 69–70.

ja tutkimuksellista integriteettiä kohtaan ovat erilaiset kuin perinteisen, objektiivisuuden taakse piiloutuvan, neutraalina sivustaseuraajana, raportioijana ja todellisuuden ylös kirjaajana esittäytyvän ”perinteisen tutkijan” kohdalla. Nämä asetelmat asettavat myös ilonpilaajan aseman akatemiassa huomattavasti ahtaammaksi myös hänen tekemänsä tutkimuksen erilaisen arvion alaiseksi.

Eräs merkittävä ero feministitutkijan ja kriittisen eläintutkijan välillä kuitenkin on. Seksuaalisuuteen ja sukupuoleen perustuva syrjintä on Suomessa laitonta, vaikka avoimesti feministisen tutkimuksen tekeminen ja feministiksi julistautuminen – ilonpilaajaksi tuleminen – saattaa edelleen olla riski akateemisen uran suhteen, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät normit ovat arkipäivää ja avoimen seksismin lisäksi ennako-oletukset ovat tasa-arvon mallimaaksikin julistetussa Suomessamme tiukassa.

Muunlajisten eläinten kasvattaminen tapettaviksi ja heidän ruumiidensa nauttiminen ruoaksi taas ei ole vain laillista, merkittävää bisnestä, vaan laajasti hyväksyttyä. Eläinten hyväksikäyttöön perustuva elämäntapa läpäisee koko yhteiskunnan, pihvi ja turkiskaulus ovat oikeuksina ja nautintoina hahmottuvia arkipäiväisyyksiä, jotka moni itselleen sallii. Tämä näkyy myös tutkimusmaailmassa. Siinä missä tutkimussuunnitelmaan tulee kirjata projektin sukupuolinäkökulma ja -vaikutukset ja tutkijoiden sukupuolijakaumaa kannattaa miettiä rahoituksen saamisenkin näkökulmasta, eläinnäkökulman lisääminen hakemustekstiin suistaa edelleen monen mielessä fokuksen sivuraitteille, vie uskottavuuden, paljastaa aikaansa edellä olevan idealismin, jolle on edelleen helppoa nauraa. Tällöin voidaan aivan suoraan sanoa: eihän tuo nyt ole ollenkaan sopivaa, ei kannata, olisi järkevämpää keksittyä johonkin muuhun, tuo ei ole relevanttia.

Lisäksi feministin, kuten eläinten hyväksikäytön järjestelmää kritisoi vankin, odotetaan usein toimivan omassa henkilökohtaisessa elämässään koherentisti, elävän kuten saarnaa, olevan jopa eettises-

ti virheetön – kirkasotsainen, aina omistautunut aktivisti. Mikäli ilonpilaaja heiluu ja rikkoo itse saarnaamiaan rajoja, on riemu vastapuolella rajaton. Näiden subjektiviteettien hankaluutena ei kuitenkaan ole vain ulkoinen leimaaminen, vähättely ja ilonpilaajana kohtelu, vaan myös poliittisen henkilökohtaisuus sen syvimässä merkityksessä. Kollektiivisen, yhteiskunnallisen ongelman osoittajalta odotetaan koherenttiutta paitsi asiaan skeptisesti suhtautuvien, myös usein oman yhteisön ja yksilön itsensä taholta. Täydellisyys on kuitenkin kaukana ihmisyydestä ja ihmisen arkielämästä. Kukaan ei kykene olemaan aina täysin solidaarinen, kaikkiin meihin vaikuttavat totunnaiset ajattelutavat ja kategorisoinnit. Usein feministi on feministin pahin kriitikko ja eläinoikeusaktivistien piirit voivat olla hyvin ulossulkevia. Lisäksi loputon itsereflektio ja tiukka itsekritiikkisyys vaikuttaa kukkivan molempien aiheiden tutkijoiden keskuudessa. Elämästä ja tutkimuksesta tulee helposti pyörittelyä, jossa sortajan viittaa on joskus vaikeaa karistaa hartailtaan.

Ilonpilaajan valitsema tie voikin olla monin tavoin kivinen ja elämä raskasta. Ahmed kuitenkin muistuttaa paikoin hysteerisen hausnessa ja ironisenkin itsepedisokelevassa kirjassaan, että elämänsä hankalaksi tekevä ei kuitenkaan ole yksin tai vaila selviytymiskeinoja. Niille, joille oman elämän vaikeuttamisen vaihtoehto ei ole se, että vain lakkaa kiinnittämästä huomioita epäkohtiin ja suoristaa katseensa normin mukaiseksi helpommalla päästäkseen, Ahmed tarjoilee kirjansa lopuksi ilonpilaajan selviämispakkauksen (A Killjoy Survival Kit) sekä ilonpilaajuuden manifestin (A Killjoy Manifesto). Näistä paketeista myös eläinilonpilaajan on hyvä ammentaa.

FT Noora Kotilainen on tutkijatohtori Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa poliittisessa historiassa. Hän työskentelee Suomen Akatemian projektissa Globaalin turvallisuuden monikerroksiset rajat (GLASE). noora.kotilainen@helsinki.fi

KIRJALLISUUS

- Aaltola, Elisa (2015a) Susiviha ja (suomalainen) ihmisyyt. *Hermitandhounds* -blogi 21.2.2015. <https://hermitandhounds.com/2015/02/> (haettu 3.1.2018).
- (2015b) Akrasia, eli miksi ihmiset syövät lihaa. *Hermitandhounds* -blogi 23.1.2015. <https://hermitandhounds.com/2015/01/23/akrasia-eli-miksi-ihmiset-syovat-lihaa-2/> (haettu 3.1.2018).
- (toim.) (2013) *Johdatus eläinfilosofiaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Aaltola, Elisa & Keto, Sami (2015) *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into kustannus.
- Adams, Carol J. & Donovan, Josephine (toim.) (1995) *Animals and Women: Feminist Theoretical Explorations*. Durham: Duke University Press.
- Adams, Carol J. (1990) *The Sexual Politics of Meat. A Feminist-vegetarian Critical Theory*. New York: Continuum.
- Ahmed, Sara (2017) *Living a Feminist Life*. Durham: Duke University Press.
- (2013-) *Feminist killjoys*. <https://feministkilljoys.com> (haettu 2.1.2018).
- Animalia (2017) *Eläinsuojelulaki*. <http://animalia.fi/elainsuojelulaki/> (haettu 3.1.2018).
- Godlovitch, Stanley, Goldlovitch, Roslind & Harris, John (toim.) (1971) *Animals, Men and Morals. An Inquiry Into the Maltreatment of Non-Humans*. New York: Grove Press.
- Butler, Judith (2010) *Frames of War. When is Life Grievable?* London: Verso.
- (2004) *Precarious Life. Powers of Mourning and Violence*. London: Verso.
- (1990) *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge.
- Dahl, Päivi (2017) Tutkija: Kettutyttöjen teot nimettiin 1990-luvulla terrorismiksi – muutoin Suomessa sanaa ei kovin hanakasti ole käytetty. *Yle Uutiset* 21.8.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9787670> (haettu 2.1.2018).
- Deckha, Maneesha (2012) Towards a Postcolonial, Post-humanist Feminist Theory: Centralizing Race and Culture in Feminist Work on Nonhuman Animals. *Hypatia* 27(3), 527–545.
- DeMello, Margo (2012) *Animals and Society: An Introduction to Human-Animal Studies*. New York: Columbia University Press.
- Gaard, Greta (2002) Vegetarian Ecofeminism. *Frontiers. A Journal of Women Studies* 23(3), 117–146.
- Ginsberg, Alice E (toim.) (2008) *The Evolution of American Women's Studies, Reflections on Triumphs, Controversies and Change*. New York: Palgrave Macmillan.
- Iveson Richard (2012) Domestic Scenes and Species Trouble-On Judith Butler and Other Animals. *Journal for Critical Animal Studies* 10(4), 20–40.
- Karhu, Sanna (2017) *From Violence to Resistance: Judith Butler's Critique of Norms*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3648-0>
- Kotilainen, Noora (2015) Puhdasta, suomalaista, nationalistista lihaa. Teoksessa Aaltola, Elisa & Keto, Sami (toim.) *Eläimet Yhteiskunnassa*. Helsinki: Into kustannus, 37–56.
- Lundqvist, Eveliina (2014) *Salainen päiväkirja eläintiloilta*. Helsinki: Into kustannus.
- Ryder, Richard R. (1971) Experiments on Animals. Teoksessa Godlovitch, Stanley, Goldlovitch, Roslind & Harris, John (toim.) *Animals, Men and Morals. An Inquiry Into the Maltreatment of Non-humans*. New York: Grove Press.
- Särmä, Saara (2017) Mille Feministi nauraa? *Kansanuutiset* 13.8.2017. <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3762068-saara-sarma-mille-feministi-nauraa> (haettu 3.1.2018).
- (2014) Hömppäfeminismiä kollaasin keinoin: omaelämäkerrallisia seikkailuja maailmanpolitiikan tutkimuksen marginaaleissa. *Kosmopolis* 3–4, 112–125.
- Shapiro, Kenneth (1996) The Caring Sleuth: Portrait of an Animal Rights Activist. *Animal Abuse, Animal Welfare, and Animal Protection* 30, 1–17.
- Singer, Peter (1975) *Animal Liberation. A New Ethics for our Treatment of Animals*. New York: Harper Collins.
- Twine, Richard (2014) Vegan Killjoys at the Table—Contesting Happiness and Negotiating Relationships with Food Practices. *Societies* 4, 623–639.
- Twine, Richard & Taylor, Nik (2014) *The Rise of Critical Animal Studies. From the Margins to the Centre*. London: Routledge.

- Wolfe, Cary (2013) *Before the Law: Human and Other Animals in a Biopolitical Frame*. Chicago: University of Chicago Press.
- (2010) *What is Posthumanism?* Minneapolis: University of Minnesota Press.